

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена (академіка) НАПН України**

Радкевич Валентини Олександрівни

**про дисертацію Сікораки Ліни Анатоліївни «Формування економічної
компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного
профілю», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика
професійної освіти**

**Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами
відповідних галузей науки.** Вимоги до професійної діяльності
кваліфікованих робітників машинобудівного профілю щороку ускладнюються
внаслідок впливу технічних, виробничих, соціально-економічних, фінансових,
інтеграційних та інших чинників. У зв'язку з цим посилюється соціальна
значущість проблеми формування економічної компетентності майбутніх
кваліфікованих робітників машинобудівного профілю, розв'язання якої
потребує насамперед урахування вимог ринку праці, а також розроблення
необхідних для цього інноваційних форм, методів і засобів навчання. З огляду
на це дослідницький пошук Сікораки Ліни Анатоліївни є своєчасним,
актуальним і затребуваним педагогічною і виробничою практиками.

Актуальність дисертаційного дослідження поглиблюється результатами
теоретичного аналізу наукових праць, що дало можливість виокремити низку
існуючих суперечностей, а саме, між: зрослими потребами підприємств
машинобудівної галузі у кваліфікованих робітниках, здатних ефективно
здійснювати професійну діяльність, визначати економічно оптимальні
рішення у сучасних виробничих ситуаціях і недостатнім рівнем сформованості
необхідної для цього економічної компетентності випускників закладів
професійної (професійно-технічної) освіти; необхідністю формування
економічної компетентності в майбутніх кваліфікованих робітників

машинобудівного профілю відповідно до динамічних, техніко-технологічних змін у галузях економіки, і недостатнім забезпеченням відповідних для цього педагогічних умов у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; сучасною потребою вдосконалення підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю з урахуванням економічної компоненти змісту стандартів професійної освіти та недостатньою розробленістю методики формування економічної компетентності, що уможливило цей процес.

Дисертаційне дослідження Ліни Анатоліївни ґрунтується на основних положеннях чинної нормативно-законодавчої бази, державних програм, концепцій, національних стратегій розвитку галузей промисловості та освіти, виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретичні та методичні основи впровадження нових інформаційних технологій у навчально-виховному процесі» (РК № 0100U005521). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 10 від 27.01.2016 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 5 від 24.09.2019 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і, в цілому, не викликає сумніву.

У науковому тезаурусі дослідження концептуалізовано та відображено основні результати дослідницького пошуку розв'язання проблеми відповідно до мети дисертаційної роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю. Науковий апарат роботи містить всі необхідні складники: об'єкт,

предмет, гіпотезу, завдання, методи, які логічно взаємопов'язані, наукову новизну та практичне значення, а також відомості про апробацію і впровадження отриманих результатів.

У дисертації представлено **найбільш суттєві результати наукового дослідження**. Схвалення заслуговують: теоретично обґрунтовані *педагогічні умови* формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю, а саме: формування стійкої мотивації до опанування економічних знань, умінь та навичок; використання сучасних електронних засобів навчання; використання міжпредметних зв'язків; спроектована *модель* формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю в ЗП(ПТ)О, що відтворює складний взаємозв'язок методологічних підходів, принципів, педагогічних умов, методики, етапів, показників, критеріїв та рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю; розроблена *методика* формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю, що забезпечує поглиблене вивчення теоретичних економічних знань, набуття практичних умінь і навичок, розвиток економічного мислення і здатності до об'єктивного самооцінювання професійних досягнень.

Позитивним результатом наукового дослідження вважаємо удосконалений діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю за такими критеріями: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації та представленими науковими працями, які відображають результати дослідження Сікораки Ліни Анатоліївни більш поглиблено, дають підстави стверджувати про чіткість структури дослідження та загальну логіку викладу матеріалу.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням теоретичних, емпіричних та методів математичної статистики, кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів, репрезентативністю вибірки у здійсненні педагогічного експерименту.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти інноваційних педагогічних технологій; діагностичних методик; електронного навчально-методичного SMART-комплексу економічного спрямування; тестових завдань для моніторингу знань учнів із використанням локальних і мережових тестових систем; дидактичних матеріалів; карт знань, розроблених засобами сучасного програмного забезпечення; завдань для уроків виробничого навчання, матеріалів навчальних та позанавчальних заходів (програма гуртка «Economics», завдання для олімпіади, виробничі ситуації).

Запропоновані теоретичні напрацювання та розроблені навчально-методичні матеріали Сікоракою Л. А. становлять основний зміст методичних рекомендацій для педагогічних працівників ЗП(ПТ)О «Формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю», які можна також застосовувати у процесі підвищення кваліфікації у системі післядипломної педагогічної освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Результати здійсненого аналізу дисертаційного дослідження Сікораки Ліни Анатоліївни дають підставу для висновку щодо цілісності та завершеності наукової праці з проблеми формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю, оскільки всі поставлені завдання розв'язані у повному обсязі, а результати є оригінальними і мають наукову новизну. Текст дисертації логічно структурований і поданий в основному змісті роботи, що складається з анотацій українською та англійською мовами,

зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, списку використаних джерел до кожного розділу, висновків, додатків.

У **вступі** сформульовано мету, предмет, об'єкт, гіпотезу, завдання, методи дослідження, теоретичну та практичну новизну дисертаційного дослідження; відображено суперечності, що підтверджують доцільність та актуальність досліджуваної проблеми, а також відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

У **першому розділі** – «Формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю як проблема професійної педагогіки» – дисертанткою викладено результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці у контексті державних стратегій, інноваційно-інвестиційних реалій, розвитку дуальної освіти, вимог роботодавців та ринку праці. Обґрунтовано формування економічної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю шляхом набуття ними загальнопрофесійних, ключових і професійних компетентностей.

Визначено та обґрунтовано структурні компоненти економічної компетентності, а саме: мотиваційно-ціннісний (інтерес, потреби, бажання, мотиви, система моральних цінностей, економічна культура), когнітивний (економічні знання, здібності, навички, інноваційне економічне мислення), операційно-діяльнісний (досвід, підприємливість, конкурентоздатність), рефлексивно-оцінний (прогнозування, оцінювання результатів діяльності, економічна свідомість). Виокремлені компоненти економічної компетентності уможливили визначення та конкретизацію сутності поняття «економічна компетентність майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю».

Дисертанткою визначено критерії для оцінювання сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний

та рефлексивний. Критерії та відповідні їм показники дали змогу виокремити три рівні сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю: низький, середній та високий.

У другому розділі – «Методичні аспекти формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю» – обґрунтовано педагогічні умови, сформовано модель та розроблено методику формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю.

До педагогічних умов Л. А. Сікоракою віднесено: формування у майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю стійкої мотивації до опанування економічних знань, умінь та навичок; використання сучасних електронних засобів навчання; використання міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки.

Відповідно до мети, завдань, теоретичного аналізу і сучасного стану досліджуваної проблеми спроектовано модель формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю, яка складається із чотирьох взаємопов'язаних між собою блоків, а саме: перспективно-цільового, методологічного, змістово-процесуального та аналітико-результативного.

Відповідно до третього завдання науково-педагогічного дослідження дисертантка розробила методику формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю на прикладі професії 7241 «Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин», що реалізується впродовж трьох етапів: організаційно-мотиваційного; процесуально-методичного, рефлексивного. Уваги заслуговує візуальне представлення кожного етапу методики, що вирізняється чіткою та логічною структурованістю (мета, завдання, методи, технології, засоби навчання та оцінювання), що пов'язані зі змістом фахової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю.

У **третьому розділі** – «Експериментальна перевірка результативності педагогічних умов щодо формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю» розкрито методику організації і проведення дослідно-експериментальної перевірки результативності визначених педагогічних умов; представлено результати дослідно-експериментальної перевірки методики формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю.

Дослідно-експериментальну роботу Л. А. Сікорака проводила впродовж 2015-2019 рр. у чотири етапи: теоретико-аналітичний (2015–2016 рр.), діагностувально-пошуковий (2016–2017 рр.), експериментально-дослідний (2017–2018 рр.) та підсумково-узагальнювальний (2018–2019 рр.). Схвалення заслуговує географія проведення педагогічного експерименту, яким було охоплено 441 особа закладів професійної (професійно-технічної) освіти Вінницької, Житомирської, Миколаївської та Херсонської областей. На основі здійсненого оцінювання сформованості економічної компетентності за однаковими методиками як для контрольних, так і для експериментальних груп Сікорака Ліна Анатоліївна переконливо обґрунтовує і доводить зростання показників в обох типах груп, проте в експериментальних групах – це зростання відбулося інтенсивніше.

Статистичний аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту підтвердив об'єктивність змін, що стали підставою для висновку щодо ефективності визначених, обґрунтованих та впроваджених у процес фахової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю педагогічних умов з метою формування в них економічної компетентності. Результати педагогічного експерименту дають підставу вважати, що вихідна методологія є логічно правильною, що уможливило досягнення мети та виконання поставлених завдань й підтвердження гіпотези дослідження.

Висновки до дисертаційного дослідження є обґрунтованими, диференційовано за поставленими завданнями, сформульовані чітко і зрозуміло.

Зміст публікацій Л. А. Сікораки повною мірою відображає всі основні положення дисертаційного дослідження.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Автореферат дисертації за змістовим наповненням та структурою ідентичний до тексту дисертації, а наукові положення, висновки й рекомендації, що наведені в авторефераті, належним чином обґрунтовані й розкриті в рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У цілому, враховуючи позитивні сторони та підкреслюючи теоретичну і практичну значущість дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне висловити такі зауваження та побажання:

1. Зрозумілим є представлений аналіз поняття «професійна компетентність», але зазначимо, що це поняття досліджувалося у багатьох дисертаційних роботах, його зміст визначено і закріплено у нормативно-правових актах, тому не варто було робити об'ємний аналіз (додаток А, табл. А.1) цього поняття, а вистачило б дослідження суті поняття «економічна компетентність». Водночас наголосимо на недостатньому розкритті автором власного розуміння змісту поняття «економічна компетентність», оскільки дисертантка обмежилася дефініцією «компетентність», відображеної в Законі України «Про освіту». Із наукової позиції економічну компетентність все ж доцільно розглядати як інтегративне особистісне утворення, що охоплює знання, вміння, професійно важливі якості, цінності, необхідні для успішної професійної діяльності у різних галузях виробництва та сфери послуг.

2. Дослідження мало б більш осучаснений вигляд, якби авторка урахувала положення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна освіта» на період до 2027 року, затвердженої Кабінетом Міністрів

України 12.06.2019 р., а також новітніх досліджень із проблем професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю (М. Вайнтрауба, О. Гуменного, А. Кононенка, А. Литвина, О. Марковської, О. Мацейко, О. Паржницького та ін.), у тому числі формування енергоефективної та підприємницької компетентностей (О. Глущенко, Н. Кулалаєвої, М. Ткаченка та ін.).

3. Висвітлюючи сучасний стан освітньої практики з проблеми дослідження доцільно було б урахувати розроблену науковцями Інституту професійно-технічної освіти НАПН України та оприлюднену в журналі «Професійна освіта» (№ 2, 2019) програму навчального курсу «Основи інноваційного підприємництва», що із 2018 р. використовується у закладах професійної (професійно-технічної) освіти різних регіонів України.

4. Комплексно досліджуючи стан функціонування підприємств машинобудівної галузі, дисертантка наводить статистичні дані щодо інноваційної активності підприємств України у 2013-2017 роках (рис. 1.2) та візуалізує динаміку зменшення кількості машинобудівних підприємств (рис. 1.3). Враховуючи важливість наведеного матеріалу, вважаємо, що статистичні дані доцільно було б осучаснити з урахуванням динаміки змін у 2018 – 2019 рр., та прогнозними даними на 2020 рік, оскільки у тексті роботи неодноразово наголошується на важливості формування «інноваційного економічного мислення» та здатності майбутніх кваліфікованих робітників до «перманентної генерації інновацій».

5. Помилковим вважаємо твердження в науковій новизні дослідження в рубриці «*вперше*», а саме: «розроблено та апробовано електронний SMART-комплекс економічного спрямування», оскільки це є практичним результатом наукового дослідження, що розкритий у методичних рекомендаціях щодо формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю. Окрім цього, у рубриці «*набуло подальшого розвитку*» анонсовано зміст поняття «економічна компетентність

майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю», який не відображений в авторському тлумаченні.

6. Запропонована авторкою педагогічна умова, а саме: «використання міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю», потребує розкриття механізмів її практичної реалізації на прикладі конкретних дисциплін, а також принцип індивідуалізації, оскільки мова йде про формування економічної компетентності в осіб із інвалідністю різних етіологій.

7. Із метою формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю дисертанткою розроблений SMART-комплекс. У цьому контексті варто було б більш детально описати особливості та методику його застосування в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

8. Робота значно б виграла, якби авторка в окремому підрозділі розкрила методичні рекомендації щодо формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю, про які йдеться у четвертому завданні дослідження. Це підсилює б методичний аспект наукових результатів.

9. У тексті наявні стилістичні та граматичні огріхи.

Однак зазначені зауваження та побажання не є принциповими, носять рекомендаційний характер і не зменшують наукову новизну, а також теоретичне і практичне значення результатів дослідження Ліни Анатоліївни Сікораки.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Сікораки Ліни Анатоліївни на тему: «Формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю» є завершеним, оригінальним та самостійним науковим дослідженням, що забезпечує суттєвий внесок у теорію і практику розвитку професійної освіти.

За змістом дисертація відповідає паспорту спеціальності 13.00.04, оформленням та обсягом дисертаційна робота Сікораки Ліни Анатоліївни

відповідає пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами внесеними постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12. 2015 року), що є підставою для присудження **Сікораці Ліні Анатоліївні** наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
директор Інституту професійно-технічної
освіти НАПН України

В. О. Радкевич